

Damian Jarnicki

mgr, Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach

Komponent obrony terytorialnej (powszechniej) w potencjałach militarnych innych państw. Ujęcie ilościowo-organizacyjne

Wprowadzenie

Optymalne skalibrowanie adekwatnego do potrzeb, kompleksowego systemu obronności państwa, jest w obecnych czasach zadaniem nie tyle karkołomnym, co wymagającym znacznej orientacji w korelacji uwarunkowań zewnętrznych i wewnętrznych bezpieczeństwa, a przede wszystkim wymagającym zmysłu strategicznego i antycypacyjnego. Postępująca labilność systemu międzynarodowego generuje w wielu narodach, państwach, rosnącą niepewność w kontekście sfery egzystencjalnej, jaką jest sfera bezpieczeństwa¹. To determinuje u nich potrzebę czynności preparacyjnych do sytuacji, która nie musi, lecz może się wydarzyć w życiu narodu. Jest nią konieczność walki o niepodległość.

Systemowe podejście, niezbędne do funkcjonowania współczesnego człowieka, w wielu dziedzinach dostrzegalne jest również, bądź przede wszystkim właśnie w sferze bezpieczeństwa. Synkrytyzm sprzężeń jego uwarunkowań niweluje prosty podział odpowiedzialności w narodzie czy społeczności międzynarodowej. Aby zapewnić istotne w ich funkcjonowaniu wartości, do których z pewnością należy zaliczyć prorozwojową aurę, jaką daje pokój, konieczne są po pierwsze, „wszystkie ręce na pokład” – wysiłek wykraczający poza tradycyjnie predestynowaną do spraw obronności

¹ M. Kuliczkowski, *Pozamilitarne przygotowania obronne w Polsce. Próba systematyzacji procesualnych oraz funkcjonalnych aspektów przygotowań*, Warszawa 2016, s. 9–12.

grup; po drugie zaś zoptymalizowana doktryna instrumentalizacji sił i środków na rzecz bezpieczeństwa.

Innymi słowy, osiągnięcie bezpieczeństwa może w najbliższych miesiącach i latach przychodzić o wiele ciężiej, niż to miało miejsce do tej pory. Wskazują na to sygnały płynące z otoczenia międzynarodowego. Szczególnie w określonych geostrategicznych, na stykach geopolitycznych peryferiach spornych lokalizacjach, których kolizyjność została historycznie potwierdzona². Powszednie zatem przekonanie o konieczności przewartościowań w polityce obronnej.

Nawiązując do powyższych akapitów, powszednie również percepcja, że w wyśiłki na rzecz obronności musi zostać wprzęgnięta większa powszechność jej zapewniania. Ulotność dywidendy pokojowej w wielu miejscach świata, między innymi w tak newralgicznym, jak (nieco dotąd uśpiona) przestrzeń euroatlantycka, zdeterminowało potrzebę dania od siebie w dziedzinie bezpieczeństwa i obronności więcej, niż dotychczas – czy to na rzecz inicjatywy „Pooling & Sharing” – UE, czy też w ramach Północnoatlantyckiego „Smart Defence”³. Dodatkowo proces ten symptomatycznie uzupełniają apele kolejnych amerykańskich prezydentów, poczynszy od Obamy, w myśl których czas „beneficjentów” gwarancji bezpieczeństwa, swoistych statystów, już się skończył, a rozpoczęła się era współodpowiedzialności.

W związku z tym, w wielu państwach toczy się żywa dyskusja na temat podjęcia tego apelu i wyzwania, które niepodjęte może zamienić się w zagrożenie. Jej efektem jest niniejszy tom, świadczący o tym, że przytoczone symptomy zmian są faktem. Potencjał militarny, realistyczna wizja racji stanu i stosunków międzynarodowych, „dylemat bezpieczeństwa”, to kluczowe zagadnienia współczesnego dyskursu obronnego, w którym szczególnie w Polsce dostrzeżono konieczność zagospodarowania luki ochronnej w obronie własnego terytorium. Niniejszym, motywacją podjęcia tego tematu przez autora jest punkt odniesienia ważnej sfery polskiej debaty obronnej, mianowicie różnowariantowa obrona terytorialna w innych krajach. Intencją autora była zatem syntetyczne i przekrojowe zaprezentowanie takich opcji zapewniania bezpieczeństwa militarnego przez państwa na świecie – poprzez uprzednią refleksję na temat dostępnych możliwości w jego zapewnianiu, a następnie ukazanie i omówienie, na szerszym tle, charakterystycznych modeli (skali liczbowej oraz rozwiązań organizacyjnych) poszczególnych państw i wyciągnięcie na tej podstawie syntetycznej, uogólniającej oraz wzbogacającej stan dotychczasowej wiedzy.

Autor chciałby przedstawić zarys konceptualizacyjny niniejszego artykułu, na które składają się następujące problemy badawcze. Jako ogólny problem badawczy należy podkreślić pytanie: w jakim stopniu państwa, poza Polską, polegają na obronie terytorialnej? Aby wiernie i wyczerpująco odnieść się do tego zagadnienia, autor wsparł się następującymi pytaniami (problemami) szczegółowymi, dzięki którym będzie mógł przybliżyć się do odpowiedzi na ogólny obszar niewiedzy, mianowicie: jakie są współczesne trendy w dziedzinie wojskowości i polityki obronnej? Co składa się

² Zob. szerz.: T. Zarycki, *Polska jako peryferie stykowe*, [w:] *Polska jako peryferie*, red. T. Zarycki, Warszawa 2016, s. 105–148.

³ Zob. szerz.: D. Smolny, *Smart defence – geneza, mechanizmy, dylematy*, [w:] *„Inteligentna obrona – Smart Defence”. Strategiczne podejście do osiągnięcia zdolności obronnych państwa i sojuszu*, red. M. Kubiński, R. Chrobak, D. Smolny, Warszawa 2016, s. 9–32.

na środowisko bezpieczeństwa państw utrzymujących militarny ingredient terytorialny? Jaką część całkowitego potencjału militarnego, stanowi w tych potencjałach obrona powszechna? Na jakich zasadach tam funkcjonuje?

Autor jest w tym miejscu zwolennikiem hipotezy, że znaczna ilość państw na świecie, osadzona w specyficznych uwarunkowaniach bezpieczeństwa narodowego i międzynarodowego, pojęła znaczenie roli powszechnej obrony w zapewnianiu bezpieczeństwa własnego terytorium i ją konsekwentnie rozwija. Dostrzegając przy tym jej skuteczność w dopełnianiu i optymalizowaniu swoich systemów obronnych.

Należy w tym miejscu zaznaczyć, iż zrozumienie zakresu istoty powszechnej obrony terytorialnej jest czynnością czasochłonną i wymagającą dużej pracy intelektualnej. Wynika to z utrudnień choćby w postaci dostępności źródeł naukowych, które w istocie dopiero się zarysowują. O ile propozycje kształtu modelu polskiej obrony terytorialnej są na obecnym etapie dość dobrze opisane w literaturze polskiej (choć dostrzegalne jest ich zróżnicowanie), o tyle zagadnienia poruszane przez autora dopiero czekają na „sвій czas” oraz efekty eksploracyjne i systematyzujące. Należy zauważyć, że obrona terytorialna, szczególnie ta na świecie, rozumiana jest w sposób bardzo zróżnicowany. Dostrzegalna jest tematyczna redundancja informacyjna, dlatego też przyczynienie się autora, choć w małym stopniu, w skorygowaniu tego aspektu będzie można uznać za wartość dodaną artykułu.

Instrumentarium militarne w zapewnianiu bezpieczeństwa współczesnego państwa

Światowe tendencje w dziedzinie wojskowości a obrona terytorialna

Spektrum znaczenia militarnego instrumentarium w stosunkach międzynarodowych, po krótkim okresie pewnego deprecjonowania, nadania kategorii drugoplanowej (jakie miało miejsce w ostatnich latach, wiary w funkcję – m.in. liberalizmu, „demokratycznego pokoju”, globalnego gwaranta pokoju, w postaci współzależności), przeżywa obiektywną rewitalizację. Skuteczność, efekt organizacji systemu obronnego – bezpieczeństwa państwa w powyższej scenerii, jest w sposób naturalny uzależniony od adekwatności do zmian, jakie zachodzą w sferze militarnej, czyli w tzw. sztuce wojennej. Ta zaś „reaguje” z narodową kulturą i myślą strategiczną państw. Takie czynniki, jak wzrastający poziom technologiczno-naukowy, rozszerzają ofertę dostępności środków walk. Przyczyniły się również do pewnych przewartościowań w sferach doktrynalnych czy percepcji zapotrzebowania strukturalno-organizacyjnego wojsk⁴.

Akceleracja sfery wojskowości wygenerowała szereg implikacji, m.in. w postaci podjęcia zintensyfikowanej refleksji nad kategoriami nowych wyzwań i zagrożeń, w kontekście ofensywnej i defensywnej taktyki (rozszerzenia katalogu „działań taktycznych” – „zasadniczych”, „asymetrycznych” czy przygotowawczych”), czy koniecznością nadążania za progresem technicznym (operacyjność niezależnie od

⁴ J. Joniak, *Kategorie sztuki wojennej*, [w:] *Sztuka wojenna*, red. A. Polak, J. Joniak, Warszawa 2013, s. 120–126.

warunków klimatycznych, bieżący monitoring teatru wojennego, czy rosnącej skali precyzji rażenia)⁵.

Bezwarunkowym priorytetem objęto zdecydowany postęp technologiczny, który dokonuje się w większości znaczących o układzie sił na świecie armii. Za Januszem Karpowiczem i Małgorzatą Polinceusz, wystarczy wymienić chociażby wprowadzanie, jako aktywnej floty technologii Stealth, koordynację działań przy użyciu systemów orbitalnych, czy też oddziaływanie na przeciwnika bronią geofizyczną⁶. W pewnym stopniu przeorientowało to postrzeganie pola, areny walk w teatr działań „wojen alternatywnych”, z wyemancypowaniem strat w ludziach, robotyzacją, bezzałogowcami, a najlepiej obezwładniającą konfrontacją w cyberprzestrzeni⁷. W pewnym sensie bardzo mocno podniosło to poprzeczkę osiągania skuteczności na współczesnym teatrze wojennym, podniosło kryteria wydolności w potencjalnych konfrontacjach. Za Przemysławem Paździorkiem można przytoczyć, że nowoczesność wojen oznacza: gloryfikację czynnika zaskoczenia, a więc dynamiki i czasu (a także kamuflażu); tendencje utożsamiane przez dążenia do osiągnięcia wysokiej interoperacyjności, zminiaturyzowanych formacji każdej kategorii wojsk; że zastępy formacji wojskowych, *à la* te z XIX wieku, będą okazywać się coraz mniej przydatne, a przede wszystkim militarnie nieergonomiczne i nieekonomiczne; wzrośnie ranga precyzji rażenia, wspierana przez kryterium selektywnej newralgiczności dla efektów i prowadzenia działań wojennych; ewolucję charakteru metodyki prowadzenia i reagowania na eskalację w wymiarze konwencjonalnym oraz strategicznym; zaistnienie nowych ram konfliktu konwencjonalnego, począwszy od erupcji presji dyplomatyczno-ekonomicznej; ale także idącym za tym wzrostem uczestnictwa sektora formacji paramilitarnych⁸.

Ten ostatni aspekt jest szczególnie ważny dla prowadzonych rozważań. Bowiem kiedy dotyka się kwestii uderzenia, ofensywy, szczególnie operowania w rozwiniętych środowiskach zurbanizowanych, których ewentualne masowe, szersze przejęcia w skali penetrowanego kraju (z racji węzłów infrastruktury krytycznej, mediów, ale także prozaicznych artykułów), może mieć niebagatelne znaczenie dla całej kampanii⁹.

Nim jednak państwo i naród będzie musiało prowadzić aglomeracyjne działania anty-szturmowe, skorzystać może z możliwości uniknięcia tego scenariusza, bądź zwiększenia prawdopodobieństwa utrudnienia potencjalnemu przeciwnikowi feroowania triumfu. Może sięgnąć po projekcję szczelności swojej narodowej obronnej odporności, którą posługiwało się w przeszłości i posługuje wiele narodów – państw¹⁰.

⁵ R. Chrupek, *Wpływ nowych wyzwań i zagrożeń oraz postępu technicznego na prowadzenie działań taktycznych*, [w:] *Teoria i praktyka taktyki w XXI wieku*, red. W. Więcek, L. Elak, Warszawa 2016, s. 185–195.

⁶ Zob. szerz.: J. Karpowicz, M. Polinceusz, *Siła militarna we współczesnym środowisku bezpieczeństwa. Cz. I. Charakterystyka militarnych czynników środowiska bezpieczeństwa kształtujących zakres i formy użycia siły militarnej w stosunkach międzynarodowych*, Warszawa 2014.

⁷ *Ibidem*, s. 79–122.

⁸ P. Paździorek, *Prognoza charakteru działań militarnych w perspektywie połowy XXI wieku*, [w:] *Siły i środki walki zbrojnej w wojnach przyszłości*, red. A. Polak, P. Paździorek, Warszawa 2016, s. 89–91.

⁹ J. Karpowicz, M. Jurgilewicz, *Siła militarna we współczesnym środowisku bezpieczeństwa. Cz. III. Prognoza wojen drugiej połowy XXI wieku*, Warszawa 2014, s. 25–26.

¹⁰ W. Chelchowski, A. Czuba, *Militarni. Już wojskowi, czy jeszcze cywile? Polskie organizacje proobronne*, Warszawa 2016, s. 311–312.

Jak zauważa Zbigniew Ciekanski, domeną skuteczności systemu obronności państwa jest jego ciągłość oraz doskonalenie, które pozwolą wytworzyć tzw. komplementarną osłonę strategiczną państwa. W tym niezakłóconą operacyjność, a także mobilizację na rzecz skutecznej obrony – skupiając się przede wszystkim na własnym potencjale i zachowując kompatybilność wobec pomocy sojuszniczej¹¹. Osłą jej jest właściwie zorganizowana obrona narodowa – jako myśl, strategia osiągania takiej zdolności, przy organizacji której, nie zapomina się, ani nie rezygnuje z tzw. czynników tożsamości, zwiększających prawdopodobieństwo sukcesu na tym polu, jakie dają odwołania historyczne i kulturowe, kultywowane w ramach obywatelskiej edukacji, ukierunkowane na rozniesienie uczuć patriotycznych¹². Chodzi tu ni mniej, ni więcej, o trwałą gotowość obronną państwa, utrzymywaną niezależnie od sytuacji międzynarodowej, nawet, a może szczególnie, w sytuacji, kiedy nie występują żadne symptomy niebezpieczeństwa, która przezornie, zaoszczędzi ewentualne koszty i skróci czas jej rozwinięcia, w przypadku ich pojawienia¹³.

Sprzyja temu realizacja dyrektyw strategii obronnej, które powinny przełożyć się na osiągnięcie imperatywów obrony narodowej. Do tych pierwszych Józef Marczak zalicza: żywą ogólnonarodową debatę na rzecz obronności, sieć współpracy cywilno-wojskowej, w tym wzajemne wsparcie między społeczeństwem – władzami a wojskiem, skutkujące empatią i aprobatą cywilów dla działań militarnych, uzyskaniem stadium powszechności obrony narodowej, co przełoży się na poczucie niezakłóconej odpowiedzialności wśród obywateli za powyższe kwestie. Niezwykle ważna będzie również koordynacja autonomicznych działań obronnych, z organizacją sojuszniczą UE, a przede wszystkim NATO. Wówczas istnieje duże prawdopodobieństwo zaistnienia imperatywów obronnej strategii, czyli optymalnego spożytkowania obronnego parametrów geostrategicznych terytorium własnego kraju, antycypacyjnie uzbroi naród na czas kryzysu, a przy okazji odstraszy, zdeintegruje koncepcje (i chęci) ewentualnej agresji, finalnie zaś może pomóc osiągnąć odporność, a wręcz „niepokonalność”¹⁴.

Remedium na powyższe bolączki jest zdaniem coraz większej liczby autorów w Polsce oraz znacznej liczby strategów na świecie – dopełnienie potencjału militarnego, na który składają się wojska operacyjne, komponent (różnie nazywanych i organizowanych przez różne państwa) wojsk terytorium (terytorialnych)¹⁵. Wysoce mobilnych formacji lokalnej dyspozycyjności (wyjątkowo predestynowanej z racji orientacji i sentymentu lokalnego) do walki obronnej, która jak zauważa Ryszard Jakubczak – nie będzie tzw. uśpioną rezerwą wojsk zawodowych niejako dublującą ją, zdegradowanym krewnym – a „czynną”, skuteczną rezerwą obronności państwa,

¹¹ Z. Ciekanski, *System obrony jako element kształtowania bezpieczeństwa państwa*, [w:] *Determinanty bezpieczeństwa militarnego*, red. R. Wróblewski, H. Wyrębek, Siedlce 2016, s. 15–16.

¹² M. Huzarski, *Podstawy teoretyczne strategii i systemów obronnych*, [w:] *Obronność państwa. Strategie oraz systemy bezpieczeństwa i obronności*, red. Z. Trejnis, M. Marciniak, Toruń 2016, s. 36.

¹³ Z. Groszek, *Gotowość państwa do obrony i ochrony*, Warszawa 2016, s. 159, cyt. za: *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, red. W. Łebkowski, Warszawa 2002, s. 127.

¹⁴ J. Marczak, *Założenia strategii obrony narodowej*, [w:] *Obrona narodowa w tworzeniu bezpieczeństwa Polski w XXI wieku*, red. R. Jakubczak, A. Skrabacz, K. Gąsiorek, Warszawa 2008, s. 154–155.

¹⁵ R. Jakubczak, *Współczesne wojska obrony terytorialnej*, Warszawa 2014, s. 37–39.

nie mniej ważną, niż przeznaczony do ekspedycji operacyjnej komponent sił zbrojnych¹⁶. Osnową jej działalności i racji bytu ma być potencjał przekonujący potencjalnego agresora o deficytowości podjętych kroków, które mają się okazać nieopłacalne, biorąc pod uwagę rachunek ekspansji. Istotą obrony terytorialnej jest bowiem niezwykle uciążliwa dla najeźdźcy taktyka partyzancka. Opiera się ona na dezorientacji wywołanej zaskoczeniem, np. zorganizowanych fortelach, bądź raptownym skoncentrowaniu w newralgicznych okolicznościach sił i uderzeniu we wroga, przez jednostki, które mogły tego dokonać z racji doskonałej znajomości topografii terenu (i jego „nieoczywistej” infrastruktury). Partyzanckie sukcesy były udziałem broniących się podczas „Wojen Burskich”, konfrontacji kolonialnej Francji z algierskimi powstańcami, wymagającej defensywy Wietkongu, afgańskich mudżahedinów „w cmentarzysku imperiów” przeciwko ZSRR, postawienia się Rosjanom przez Czeczeńców, czy stanowiących ogromny problem dla amerykańskich i zachodnich wojsk – formacji Talibów czy irackiej partyzantki¹⁷.

Jak zwykł mówić w wywiadach telewizyjnych Józef Marczak – wówczas naród i państwo będą dysponować kompletnym ekwipunkiem bezpieczeństwa, nie tylko „mieczem”, który szybko można wytrącić, ale również szczelną „tarczą”, którą o wiele trudniej skruszyć – zwłaszcza, jeśli będzie poparta oddolnym, regularnym i powszechnym „wysiłkiem wychowawczym na rzecz bezpieczeństwa państwa”, która jak słusznie alarmuje Katarzyna Świerszcz, jest „palącym wyzwaniem współczesnych czasów”¹⁸.

Eksploracja źródeł internetowych dotyczących OT w języku polskim, a przede wszystkim w językach obcych, zdominowana jest przez linki, które odnoszą się do polskiego wysiłku w tworzeniu (a właściwie odtwarzaniu) obrony terytorialnej. Istotnie, debata na temat komponentu terytorialnego jest nad Wisłą żywa. Rolę „terytorialsów” wpływowo gloryfikuje i lobbuje Józef Marczak¹⁹ wraz z Romualdem Szeremietiewem²⁰. Istnieje również koncepcja rozwoju Krajowego Systemu Obrony Narodowej²¹. W mniejszym stopniu, akcentowane jest jej znaczenie przez chociażby Jacka Bartosiaka, który jest apologetą tzw. „Sił Zbrojnych Nowego Wzoru”, konstruowanych w oparciu o najnowsze trendy dalszej „Rewolucji w wojskowości” (RMA), który jednakże dostrzega jej rolę we wzmacnianiu wyszkolenia zaplecza obronnego, czy finalnie – powiększenia liczebności Polaków pod bronią²².

¹⁶ *Ibidem*, s. 169–172.

¹⁷ C. Pietrasik, *Armia obywatelska. Czyli jak potroić wojsko polskie w trzy lata bez obciążania budżetu?*, Warszawa 2016, s. 52–90.

¹⁸ Zob. szerz.: K. Świerszcz, *Integralne wychowanie na rzecz bezpieczeństwa państwa – jako nagłące wyzwanie współczesnych czasów*, [w:] *Obronność państwa. Uwarunkowania oraz organizacja bezpieczeństwa i obronność*, red. Z. Trejnis, M. Marciniak, Toruń 2016, s. 158–193.

¹⁹ R. Szeremietiew, *Koncepcja utworzenia Wojsk Obrony Terytorialnej*, <https://obronanarodowa.pl/artykuly/display/koncepcja-utworzenia-wojsk-obrony-terytorialnej-w-silach-zbrojnych-rp-wedlug-dr-hab-romualda-szeremietiewa> [dostęp: 4.06.2017].

²⁰ *Krajowy System Obrony Narodowej*, <https://obronanarodowa.pl/download/KSON.PDF> [dostęp: 5.06.2017].

²¹ J. Marczak, *Koncepcja strategiczna OT*, <https://obronanarodowa.pl/artykuly/display/koncepcja-strategiczna-ot-wedlug-plk-r-dr-hab-jozefa-marczaka> [dostęp: 5.06.2017].

²² J. Bartosiak, *Armia nowego wzoru – znakomity początek*, <https://nowakonfederacja.pl/armia-nowego-wzoru-znakomity-poczatek> [dostęp: 6.06.2017].

Środowisko bezpieczeństwa państw posiadających i rozwijających obronę terytorialną

Budując rodzimy potencjał obrony terytorialnej, oczywiście zgodny z polskimi potrzebami, adekwatny do polskiego, niełatwego gruntu geostrategicznego, warto zasięgnąć po nie bezkrytyczną duplikację, ale obiektywną konsultację, bazującą na autopsji dobrych praktyk w dziedzinie bezpieczeństwa innych państw. Należy się przy tym odnieść do kompleksu uwarunkowań środowiska bezpieczeństwa, w którym zdecydowano się, by na komponencie terytorialnym budować swoje bezpieczeństwo, bądź uczynić go ważnym dopełnieniem sił operacyjnych.

Okoliczność „zaangażowania obronnego ludzi” ma swoje szczególne uzasadnienie w warunkach często ślepej globalizacji, która ma swoje implikacje na płaszczyźnie: państwowej, narodowej, społecznej oraz funkcjonalno-strukturalnej. Na każdym z tych poziomów, w sposób bezprecedensowy, występują istotne zagrożenia dla bezpieczeństwa, wynikające z rewersu globalizacji²³.

Istotna jest tu synkretyczna sfera niepokoju współczesnego świata. Składa się na to po pierwsze, kompleks regionów z dużą ilością państw dysfunkcyjnych, z którą wiąże się konieczność pomocy, regulowania sytuacji w tych państwach przez państwa z tzw. pierwszego świata (a to wiąże się kontrybucjami ekspedycyjnymi państwa). Dochodzi tu także „rykoszet globalizacyjny”, związany z animozjami cywilizacyjnymi, które w przypadku braku pomocy dla tych regionów, przy obecnej dynamice transportu, bardzo szybko mogą dotknąć również tzw. społeczeństwa dobrobytu. Po drugie, jest to kompleks państw, które nastawione są rewizyjnie i roszczeniowo do obecnego systemu międzynarodowego i widzą dużą szansę osiągania swoich celów przy użyciu ofensywny, bądź presji militarnej, które mogą nieobliczalnie wyescalować, stanowiąc naturalne zagrożenie nie tylko dla suwerenności, ale także egzystencji narodów²⁴. W obu przypadkach ważne jest zorganizowanie solidnego i solidarnego zaplecza defensywnego.

Jak zauważa Grzegorz Kwaśniak, dewastowanie bezpieczeństwa współczesnego państwa jest coraz bardziej zawoalowane, skryte, a przez to lekceważone. Decyzja o eskalowaniu militarnym na współczesnym etapie stosunków międzynarodowych jest bądź co bądź, decyzją szeroko kalkulowaną przez potencjalnego agresora, z racji wysokiej polityczno-ekonomicznej ceny takiego działania. Dlatego perswazyjne, przygraniczne projekcje arsenałów militarnych, groźby militarne, tajemnicze zamachy (*covert actions*), selektywne bądź masowe uderzenia na instalacje państwa – włącznie z okupacją, były w ostatnich latach incydentalne, choć sukcesywnie powracają. Przeprowadzenie tych akcji będzie dokonane wyłącznie wtedy, kiedy swoją rolę wypełni miękki, podprogowy strumień destrukcji (będący I etapem wojny hybrydowej). Składa się na to: deprecjacja wizerunku narodu i państwa, mieszanie się w życie i rozwój polityczno-kulturowy narodu oraz państwa, inspirowanie animozji etniczno-religijnych w tym państwie, „detonowanie” sterów państw – korumpowanie władz, lobby agenturalne, a także informacyjny (cybernetyczny – np. infrastruktura

²³ R. Jakubczak, M. Koziński, W. Jakubczak, *Globalizacja a terytorium narodowe: strategium*, Słupsk 2008, s. 126–137.

²⁴ J. Regina-Zacharski, *Wojna w świecie współczesnym. Uczestnicy, cele, modele, teorie*, Łódź 2014, s. 360–362.

krytyczna oraz propagandowy – influencja propagandowa) wpływ²⁵. Przy pomocy takiego instrumentarium współtworzy się erozję morale, ducha, entuzjazmu i witalizmu narodowego.

Wartym wyróżnienia wśród obecnych uwarunkowań bezpieczeństwa państw i stosunków międzynarodowych kompleksowo, jest powszechność działań nieregularnych. Jest to jednak broń obosieczna – taktyka obronna, ale także taktyka niwelowania asymetrii potencjałów, jak również realizowania celów politycznych „z drugiego siedzenia”. Dotyczy zarówno działań defensywnych, które realizować mają właśnie struktury terytorialne, jak i ofensywnych, poprzez ofensywne instrumentalizowanie, w ramach działań hybrydowych – różnego rodzaju formacji zbrojnych, nieposiadających dystynkcji wojskowych, paramilitarnych, ale także przestępczych i terrorystycznych ugrupowań, w ramach konstruowania tzw. piątej kolumny w państwach docelowych, przez „mecenaty” zewnętrzne²⁶, tak powszechnej w odniesieniu do wielu rebelii²⁷.

Niezależnie od obecnych uwarunkowań bezpieczeństwa międzynarodowego, należy uwzględnić ponadto naukę, jaką daje narodom historia stosunków międzynarodowych. Dotyczy ona kwestii skuteczności obronnej. Chodzi o rozłożenie jej akcentów. Jej *clou* stanowi to, że skala pewności pomocy sojuszniczej, bądź skala prawdopodobieństwa bycia zaatakowanym zależy od tego, jak silne i zaangażowane we własną obronność będzie to państwo. Zoptymalizowana obronność to ta, w której posiada się skuteczne wojska operacyjne, sieć geostrategicznie uzasadnionych i pielęgnowanych aliansów, ale przede wszystkim zaangażowany w obronność naród, w tym społeczność lokalną²⁸.

Warianty obrony terytorialnej na świecie – specyfika rozwiązań organizacyjnych

Paralele tej scenerii rozumieją państwa, ukazując geograficznie, od Alaski, przez podnóża Alp, państwa północnego i wschodniego Bałtyku, a nawet do Zachodniej części Pacyfiku. Wieloletnie, rzetelne podejście tych państw do kwestii przetrwania, ochrony, a finalnie zabezpieczenia rozwoju wykształciło w nich swoistą odnogę kultury narodowej – dojrzałą kulturę strategiczną, przekładającą się na sprawność czynności konceptualizacyjno-praktycznych, wpływających na komplementarne zapewnianie bezpieczeństwa narodowego²⁹. Oczywiście, znajdzie się również grupa ponad

²⁵ G. Kwaśniak, *Powszechna Obrona Terytorialna w warunkach wojny hybrydowej na wschodniej flance NATO*, [w:] *Rola organizacji proobronnych w systemie bezpieczeństwa państwa*, red. A. Tomczak, Warszawa 2016, s. 92–94.

²⁶ J. Karpowicz, E. Dubois, *Siła militarna we współczesnym środowisku bezpieczeństwa. Praca naukowo-badawcza. Cz. II. Współczesne formy użycia siły militarnej w stosunkach międzynarodowych*, Warszawa 2014, s. 37–43, 125–135.

²⁷ J. Reginia-Zacharski, *Wojny o charakterze powstańczym (rebelie) we współczesnym świecie – aspekty teoretyczne*, [w:] „*Studia bezpieczeństwa narodowego*” 2015, Rok V, nr 8, Warszawa, s. 57–78.

²⁸ A. Jagnieża, *Czas na Obronę Terytorialną*, <http://www.defence24.pl/206360,czas-na-obrone-terytorialna> [dostęp: 5.06.2017].

²⁹ W. Kitzler, *Obrona narodowa w wybranych państwach demokratycznych*, Warszawa 2001, s. 71–72.

20 państw, które nie posiadają w ogóle swoich sił zbrojnych, takich jak: San Marino, Andora, Haiti, Wyspy Salomona, czy nawet natowska Islandia³⁰, jednak nawet one posiadają zobowiązujące gwarancje innych państw.

Niekwestionowane autorytety w tematyce polskiej i międzynarodowej obrony terytorialnej, wskazując sztandarowe przykłady terytorialnego wkładu w potencjał obronny państw, przytaczają grupę kilkunastu państw. W celu wstępnego uporządkowania zagadnienia, przytoczone zostaną za autorami, wg. podobieństw nazw³¹:

- Najlicniejszą grupą państw są: Niemcy, z którymi należało kojarzyć „Narodową Obrony Terytorialnej”, austriackie i szwajcarskie „Wojska Obrony Terytorialnej”, chińskie „Wojska Terytorialne”, wietnamskie „Wojska Obrony Terytorium” czy „Obrona Terytorialna” z Finlandii.
- Drugą grupę państw, które tytułarnie najbardziej przypominają omawiane zagadnienie, stanowią np. Szwecja, posiadająca „Jednostki Obrony Lokalnej oraz Jednostki Obrony Regionalnej” oraz przybałtycka Litwa z „Wojskami Lokalnymi” i „Wojskami Regionalnymi”.
- Kolejną grupę, którą można byłoby postrzegać tożsamo, stanowią: amerykańska „Gwardia Narodowa”, duńska „Gwardia Krajowa”, norweska „Gwardia Narodowa Norwegii”, czy hiszpańska „Gwardia Cywilna”. Podobnie brzmią również rosyjskie i brytyjskie „Wojska Wewnętrzne” z zaznaczeniem, że w przypadku Wielkiej Brytanii dochodzi jeszcze określenie „Armia Terytorium”.
- osobliwie brzmią również: francuska „Żandarmeria Wojskowa” czy turecka „Żandarmeria Polowa”.
- Osobną kategorią zdają się być: włoscy „Karabinierzy”.

W rzeczywistości, podział dotyczący organizacji wojsk o proveniencji terytorialnej zasadza się na innym kryterium. Wartościowej esplanacji dokonał tu Ryszard Jakubczak. Jest nim kryterium organizacyjno-funkcjonalne, czyli sposób wplecenia tych formacji w szerszy kontekst systemu obronnego państwa, jak również delegowania ich do określonego spektrum zadań. W najczystszej postaci, partycypację społeczeństwa we współtworzeniu wojsk terytorialnych, z jej lokalnymi komponentami tworzącymi obronę miejscową, oddają struktury armii chińskiej, państw natowskich (Francji, Niemiec, Stanów Zjednoczonych, Norwegii, Czech, Estonii, Finlandii oraz Litwy i Łotwy), ale także państw opierających swoje bezpieczeństwo o politykę neutralności: Szwecji czy Finlandii, czy też państw funkcjonujących jako neutralnie trwałe — Austrii oraz Szwajcarii. O stopień wyżej zorganizowane wojska, mianowicie „regionalne” wojska OT, znajdują się, zdaniem Jakubczaka, w Wielkiej Brytanii, ale także w nadśródziemnomorskiej Hiszpanii oraz Włoszech. Specyficznym odłamem wojsk tego typu są formacje w Turcji oraz w Rosji, gdzie istnieją tzw. „wojska terytorium” ukierunkowane na funkcje graniczne i wewnętrzne. Zdaniem Jakubczaka, nieoficjalnie ten tryb terytorialności wojsk występuje również, co nie musi dziwić – w Chinach, ale co już jest interesujące z punktu widzenia szerszej analizy problemowej – również w Wielkiej

³⁰ K. Gilsinan, *Countries without militaries*, <https://www.theatlantic.com/international/archive/2014/11/countries-without-militaries/382606> [dostęp: 6.06.2017].

³¹ R. Jakubczak, J. Marczak, *Strategia funkcjonowania Rzeczypospolitej Polskiej w obliczu terroryzmu światowego*, „Studia Bezpieczeństwa Narodowego WAT” 2011, Rok 1, nr 1, Warszawa, s. 15, <http://www.sbn.wcy.wat.edu.pl/sbn/sbn/2.pdf> [dostęp: 5.06.2017].

Brytanii, Francji oraz Włoszech. W przypadku Ankary i Moskwy (a także nieoficjalnie zakwalifikowanych państw) mówi się bowiem o predestynacji takich formacji do zagwarantowywania i egzekwowania porządku wewnętrznego, a docelowo bezpieczeństwa obozu rządzącego. Z kolei „regionalisi” we Włoszech, Wielkiej Brytanii, czy Anglii nie posiadają dowództw na najniższych szczeblach administracyjnych³².

Sam świat pozimnowojenny stał się wyścigiem w unowocześnianiu i profesjonalizacji sił zbrojnych. Wiązało się to w dużym stopniu z odejściem od masowości armii, jakoby zapominając o nieśmiertelnym powiedzeniu, że wojny wygrywają rezerwiści³³. Za Grzegorzem Matyasikiem można parafrazować – szczególnie jeśli będzie to rezerwa „aktywna”, jaką utrzymuje chociażby Wielka Brytania³⁴, premiująca finansowo żołnierza, ćwiczącego wieczorowo bądź weekendowo w formie przynajmniej 19 lub 27-dniowym, w skali roku³⁵. W grę wchodzi również wariant 15 dni obozu poligonowego, bądź 15 dni szkoleń, zakończonych testem³⁶. Zarówno Matyasik, jak i Maj wskazują na atrakcyjność systemów gratyfikacyjnych tamtejszych terytorialsów (uposażenie, zwroty za dojazd, dodatki za wyniki testów).

Niedoścignionym wzorem, jak to na ogół bywa w kwestiach militarnych, jest obrona terytorialna w wydaniu zaoceanicznym – amerykańskim. Jej Gwardia Narodowa stanowi główny komponent zasilający i wspierający w wielu działaniach zagranicznych regularną armię. Jej prestiż (wynikający z tradycji, profesjonalnego szkolenia, ale także pragmatycznego członkostwa) w amerykańskim społeczeństwie powoduje to, że *de facto* ochotnicza formacja cieszy się ogromnym zainteresowaniem. Jedynymi ograniczeniami, wynikającymi z ogromnej wydolności tej formacji i dużej operacyjności, jest metryka, kandydat mający do odbycia 8-letnią służbę, musi być w wieku, między 17 a 35 lat, spełniać odpowiednie wymogi wykształcenia czy kryteria obywatelstwa³⁷. Oprócz „ciężko wyposażonego” rodzaju gwardii lądowej i powietrznej, o profesjonalizmie amerykańskiej Gwardii świadczy organizowanie formacji dbających o sferę zabezpieczenia państwa oraz samej Gwardii przez wydzielone formacje³⁸.

³² R. Jakubczak, *Współczesne wojska...*, op. cit., s. 64–66, 87–98, 101–108.

³³ B. Riegert, A. Pawlak, B. Dudek, *Europa: armia z poboru odchodzi do lamusa*, <http://www.dw.com/pl/europa-armia-z-poboru-odchodzi-do-lamusa/a-5936737> [dostęp: 10.06.2017].

³⁴ G. Matyasik, *Tworzenie i organizacja aktywnej rezerwy sił zbrojnych na przykładzie Brytyjskiej Armii Terytorialnej*, <https://obronanarodowa.pl/artykuly/display/tworzenie-i-organizacja-aktywnej-rezerwy-sil-zbrojnych-na-przykladzie-brytyjskiej-armii-terytorialnej> [dostęp: 6.06.2017].

³⁵ *The Army Reserve. Join as a reservist*, <http://www.army.mod.uk/belong/reserve/> [dostęp: 6.06.2017].

³⁶ K.G. Maj, *Armia terytorialna brytyjskich sił zbrojnych*, [w:] *Rola organizacji proobronnych...*, op. cit., s. 71–72.

³⁷ A.M. Siarkowska, *Wykorzystanie doświadczeń amerykańskiej Gwardii Narodowej w tworzeniu bezpieczeństwa Polski w XXI wieku*, <https://obronanarodowa.pl/artykuly/display/wykorzystanie-doswiadczen-amerykanskiej-gwardii-narodowej-w-tworzeniu-bezpieczenstwa-polski-w-xxi-wieku> [dostęp: 6.06.2017]; *Eligibility. What it takes. Mind, body and grit*, <https://www.nationalguard.com/eligibility> [dostęp: 14.06.2017].

³⁸ T. Fastyn, *Gwardia Narodowa i Siły Rezerwowe wzmocnią cyberobronę USA*, <http://www.cyberdefence24.pl/474282,gwardia-narodowa-i-sily-rezerwy-wzmocnia-cyberobrone-usa> [dostęp: 17.06.2017].

Ryc. 1. Warianty obrony terytorialnej na świecie

Źródło: opracowanie własne, na podstawie: R. Jakubczak, *Współczesne wojska obrony terytorialnej*, Warszawa 2014, s. 64–65; *Flagi*: <http://www.worldatlas.com> [dostęp: 5.06.2017].

Powszechnym (i chyba najbardziej rozpowszechnionym) wariantem organizacji obronności terytorialnej państwa, *de facto* uniwersalnej, trybem przeznaczenia zarówno na czas pokoju (utrzymania spektrum czynników bezpieczeństwa wewnętrznego), jak i kryzysu oraz wzmocnienia potencjałów państw – czasu wojny, są formacje o złożonym statusie, do których należy zakwalifikować Gwardię Cywilną z Hiszpanii, francuską Żandarmerię Narodową lub Korpus Karabinierów we Włoszech. Domeną organizacyjną takich formacji jest wojskowy status (i potwierdzające go umundurowanie wraz z uzbrojeniem), stanowienie integralnej części wojska – autonomicznego, acz odrębnego rodzaju armii oraz podwójna zależność subordynacyjna – od MSW (warunkowana kompetencjami policyjnymi) i MON, a przede wszystkim misja w terenie³⁹. Nieco inaczej wygląda to w przypadku Gwardii Krajowej w Norwegii, której formacja terytorialna skoncentrowana jest *stricte* na priorytet wspierania integralności terytorialnej, projekcji siły odstraszenia, partycypowania w społeczeństwie obywatelskim, ale nie mniej ważne wydają się kompetencje ochronne (np. obsługa infrastruktury krytycznej) oraz udział w zarządzaniu kryzysowym⁴⁰. Uwagę zwraca fakt, że relatywnie masowa formacja pochłania zaledwie kilka procent funduszy ministerstwa obrony Norwegii (około 3,5% w ostatnich latach)⁴¹.

Przy podobnym podejściu do systemu wojskowości wśród państw nordyckich należy stwierdzić, że Norwegia i Dania są inaczej usytuowane geopolitycznie, niż

³⁹ Zob. szerz.: K.P. Marczuk, *Trzecia opcja. Gwardie narodowe w wybranych państwach Basenu Morza Śródziemnego*, wpraw. D. Popławski, Toruń 2009, s. 19–42.

⁴⁰ *The Norwegian Home Guard*, <https://forsvaret.no/en/organisation/home-guard> [dostęp: 6.06.2017].

⁴¹ J. Palowski, *Finansowanie obrony terytorialnej. Jak się to robi w Norwegii?*, <http://www.defence24.pl/350105,finansowanie-obrony-terytorialnej-jak-to-sie-robi-w-norwegii> [dostęp: 4.06.2017].

Szwecja i Finlandia. Tym ostatnim bliżej do państw Północy⁴². Odkąd w 2016 roku Sztokholm przywrócił po 7 latach pobór wojskowy⁴³, a rok wcześniej Litwa, wszystkie pozostałe okalające Bałtyk państwa (poza Łotwą) mają komplementarny potencjał militarny, złożony z komponentu zawodowego, poborowego, a przede wszystkim rozbudowanej obrony terytorialnej⁴⁴. W Rydze toczy się żywa debata na temat przywrócenia poboru⁴⁵.

Wspólnym mianownikiem jest ponadto wysoki udział zaangażowania paramilitarnego społeczeństwa. W Szwecji partycypują w tym przedsięwzięciu np. Ochotnicza Formacja Wodna, jak i Ochotniczy Klub Motocyklowy, w Finlandii np. Korpus Kadetów, Fińskie Stowarzyszenie Weteranów Misji Pokojowych, ale także, co interesujące – organizacje żeńskie, jak Żeńska Liga Obrony Narodowej czy Liga Kobiet w Götawości. Estońskie bezpieczeństwo wspiera „Estońska Liga Obrony”, nad Niemnem zaś Związek Strzelców Litewskich⁴⁶. Państwa te zdecydowanie różnią się od sposobu organizowania bezpieczeństwa „terytorialnego” Czech, Węgier, Słowacji lub Rumunii, gdzie schematy bałtyckie rozmyte są pomiędzy odpowiednie jednostki policyjne lub graniczne⁴⁷.

W opinii Wywiata, państwa okalające Bałtyk od północy i wschodu, zbudowały swoje systemy wojskowe na uświadamianiu kruchości sfery wolności i suwerenności. Są świadomi rangi (i efektów) „totalności” troski o bezpieczeństwo (które jest labilne), że traci się je od poluzowania społecznej więzi wokół powszechności dobra, z którego wszyscy czerpią. Stąd szereg inicjatyw angażujących styl oświaty, kultury, administracji i oferty zaangażowania obywatelskiego dla populacji w każdym wieku⁴⁸.

Interesującym przykładem terytorialnej organizacji obronnej państwa są państwa zadeklarowane i uznane, jako permanentnie neutralne, mianowicie Austria i Szwajcaria. Interesujący jest właśnie kontekst wysiłków obronnych przez państwa, mające gwarancje międzynarodowe, choć wiadomo, że prawo międzynarodowe bywa

⁴² J. Grzela, *Bezpieczeństwo militarne państw nordyckich na tle konfliktu rosyjsko-ukraińskiego*, [w:] *Czynnik wojskowy w środowisku międzynarodowym na przełomie XX i XXI wieku*, red. Ł. Jureńczyk i in., Bydgoszcz 2016, s. 230.

⁴³ R. Annis, 'Citing a Russian threat', *Swedish government intends to impose military conscription*, <https://www.newcoldwar.org/citing-a-russian-threat-swedish-government-intends-to-impose-military-conscription/> [dostęp: 18.06.2017].

⁴⁴ P. Szymański, *Między kontynuacją a adaptacją. Polityka bezpieczeństwa i siły zbrojne państw bałtyckich*, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2015-11-24/miedzy-kontynuacja-a-adaptacja-polityka-bezpieczenstwa-i-sily> [dostęp: 18.06.2017].

⁴⁵ P. Szymański, J. Gotkowska, *Formacje obrony terytorialnej państw bałtyckich w obliczu zagrożeń hybrydowych*, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2015-03-20/formacje-obrony-terytorialnej-panstw-baltyckich-w-obliczu> [dostęp: 15.06.2017].

⁴⁶ Zob. szerz.: P. Wywiat, *Organizacje proobronne w systemach bezpieczeństwa narodowego państw skandynawskich i bałtyckich*, [w:] *Bezpieczeństwo Europy. Bezpieczeństwo Polski. T. 3. Organizacje paramilitarne we współczesnym świecie*, red. A. Szwed-Walczak, Ł. Lewkowicz, Ł. Jędrzejki, Lublin 2016, s. 479–492.

⁴⁷ M. Paszyn, *Obrona terytorialna w strukturach państw członkowskich NATO, wywodzących się z byłego Układu Warszawskiego*, <https://obronanarodowa.pl/artykuly/display/obrona-terytorialna-w-strukturach-panstw-czlonkowskich-nato-wywodzacych-si-z-bylego-ukladu-warszawskiego> [dostęp: 25.05.2017].

⁴⁸ P. Wywiat, *Organizacje proobronne w systemie bezpieczeństwa narodowego Polski*, Warszawa 2016, s. 51–61.

deprecjonowane. Zdaje się jednak, że w zestawieniu tych państw neutralnych, jedno z nich przejawia większy zapał obronny i jest nim Szwajcaria. Poprzez swoją organizację, dynamikę mobilizacyjną, wyszkolenie, pobór, dostęp do broni i obycie z nią – obywateli, Szwajcarzy, dokładając do tego ich środowisko naturalne, geograficzne, spełnili jeden z desygnatów obrony terytorialnej – wrażenie niepokonalności⁴⁹. W społeczeństwie austriackim natomiast wykształciło się duże rozchwianie w podejściu do obronności, co utożsamiało chociażby referendum, mające rozstrzygnąć o profilu austriackich sił zbrojnych, które ku oponującym przeciwko ewentualnym zmianom generałom, nie skończyło się deprecjonowaniem armii⁵⁰. Opcja poboru obroniła się, natomiast decyzje polityczne, co zauważa Paweł Makowiec, implementowały w istocie przejście w tryb dobrowolnej służby. Nie zmienia to jednak faktu, że wciąż domeną austriackiej armii jest tzw. Austriacka „Miliz” i jej terytorialna, polityczna proveniencja⁵¹.

Trend obrony terytorialnej nie omija również Wspólnoty Niepodległych Państw. Choć należy zaznaczyć, że w każdym z państw – Białorusi, Ukrainy i Rosji, bo o nich mowa, występują niemałe różnice w motywacji stosowania tego rozwiązania obronnego, jak również w jego architekturze. Jednakże, nie sposób przekonywać o znaczeniu Mińska i Kijowa w polityce Moskwy, toteż mimo „sojuszniczego” układu Łukaszenki z Moskwą, warunkowanego często parametrami umów gazowych, od końca 2011 roku na Białorusi żmudnie buduje się wojska terytorialne. Zdaniem ekspertów, pierwsze lata jej organizacji wskazują na próbę pójścia własną drogą w jej budowaniu, tzn. przemieszaniu opcji znanych z Zachodu czy Północy. Istotnie, wykorzystany ma zostać potencjał lokalny, ale nie będzie obecna tu zasada dobrowolności stania się członkiem. Ogromny obowiązek spada również na przygotowywaną do głównej, zarządzającej roli, właściwie od zera – administrację publiczną⁵². Twierdzi się, że podjęte wyzwanie organizacyjne ma również podłoże polityczne – skonsolidowanie i integrację społeczeństwa wokół obronności. Jeśli jednak uwzględni się relację: społeczeństwo–władza, nie dziwi obawy o uzbrojenie ludności, to też broń⁵³. Mimo wszystko, przewiduje się, że rola tego rodzaju formacji może wzrastać. Sugerują to priorytety nowej doktryny wojskowej reżimu z wiosny 2016 roku, które komponują się w jeden wiodący – odporność na zagrożenie hybrydowe⁵⁴.

Na bazie zetknięcia się „oko w oko” z takim właśnie zagrożeniem, zaczęła rewitalizować się ukraińska obrona terytorialna. Początkowo w sposób nieskoordynowany,

⁴⁹ C. Bonard, *Kamień węgielny szwajcarskiej polityki bezpieczeństwa*, <https://obronanarodowa.pl/artykuly/display/kamien-wgielny-szwajcarskiej-polityki-bezpieczenstwa> [dostęp: 16.06.2017].

⁵⁰ A. Jedyńska, *Reforma sił zbrojnych Austrii po jej przystąpieniu do struktur europejskich*, <http://www.konflikty.pl/historia/czasy-najnowsze/reforma-sil-zbrojnych-austrii-po-jej-przystapieniu-do-struktur-europejskich> [dostęp: 19.06.2017].

⁵¹ P. Makowiec, *Osterreicher Miliz w systemie sił zbrojnych Republiki Austrii*, <https://obronanarodowa.pl/artykuly/display/osterreicher-miliz-w-systemie-sil-zbrojnych-republiki-austrii> [dostęp: 10.06.2017].

⁵² A. Поротников, *Территориальная оборона не прошла проверку реальностью*, http://naviny.by/rubrics/politic/2013/11/02/ic_articles_112_183527 [dostęp: 28.05.2017].

⁵³ P. Кавальчук, *Территориальная оборона: слова и дела*, <https://www.bsblog.info/territorialnaya-oborona-slova-i-dela/> [dostęp: 3.06.2017].

⁵⁴ M.A. Koprowski, *Nowa doktryna wojenno-obronna Białorusi. Czego boi się Łukaszenka?*, <http://kresy.pl/publicystyka/czego-boi-sie-lukaszenka/> [dostęp: 11.06.2017].

bardziej w wyniku odruchu serca, aniżeli świadomości posiadanych sił i środków⁵⁵ – wiosną 2014 roku zaczęło się formowanie ukraińskich batalionów. Szybko zagospodarowała ten potencjał ukraińska armia regularna, co poskutkowało zwiększeniem mobilności batalionów, które zyskały funkcję „motopiechoty”, w obrębie brygad zmotoryzowanych lub pancernych, będących w podległości wobec Sztabu Generalnego ukraińskiego wojska⁵⁶. W ponad 3 lata od tamtego oddolnego impulsu obronnego na Ukrainie, reorganizacja wojsk OT trwa dalej. Najbardziej wpływowa obecnie koncepcja dalszego kierunku ukraińskiego wysiłku obronnego zasadza się będzie w dalszym ciągu na Ukraińskiej Gwardii Narodowej oraz jej infrastrukturze (zbliżonej istotą do rozwiązania francuskiego i amerykańskiego), ale także drugim, integralnym komponentem – „Samoobronie Ukraińskiej”, czyli rozwiązaniu *stricto* przetransponowanym od Nordyków⁵⁷.

Wiatr zmian wieje również we wszystkich kierunkach kraju ze stolicy Rosji. Aktywności zewnętrznej Rosji towarzyszy konsolidacja mechanizmów zapewniania porządku. Dekretem z 5 kwietnia 2016 roku, Władimir Putin powołał do życia Federalną Służbę Gwardii Narodowej, pod egidę której dokonuje się fuzji dotychczasowych Wojsk Wewnętrznych, dodatkowo Międzyresortowej Służby Ochrony, ale także elitarnych Oddziałów Mobilnych Specjalnego Przeznaczenia oraz Oddziałów Specjalnych Szybkiego Reagowania. Obecny kontekst sytuacji w Rosji sugeruje przewidywać, że wśród ustawowo przypisanych funkcji: zwalczanie radykalizmu i terroryzmu, wspieranie ochrony granic oraz ochrona porządku publicznego – właśnie ostatnia funkcja może być priorytetem bezpośrednio podległej, nazywanej przez Grzegorza Kuczyńskiego „Super służbą”, „Pretorianami” Putina⁵⁸.

Swoje perturbacje przeżywają również struktury siłowe w Turcji. Po letniej próbie puczu z 2016 roku, m.in. Żandarmeria, która współinicjowała ją, przechodzi gruntowną weryfikację lojalności. Rewolucja ustrojowa Ankary każe spodziewać się scenariusza rosyjskiego, a więc selekcji odpowiednich ludzi, a następnie obudowania władzy lojalnymi frakcjami aparatu siłowego, co jest wpisane w turecką tradycję⁵⁹.

Wśród najnowszych, interesujących wydarzeń z obrębu zaangażowania obywateli w obronność państwa, zaliczyć należy powrót (po prawie 150-latach) francuskiej Gwardii Narodowej. Francuskie bezpieczeństwo, ma zostać wzmocnione właśnie przez zastępy terytorialnych gwardzystów, którzy wespół z policją, żandarmami i regularnym

⁵⁵ M. Cohen, M. Green, *Ukraine's Volunteers Battalions*, [http://www.benning.army.mil/infantry/magazine/issues/2016/APR-JUL/pdf/16\)%20Cohen_UkraineVolunteers_TXT.pdf](http://www.benning.army.mil/infantry/magazine/issues/2016/APR-JUL/pdf/16)%20Cohen_UkraineVolunteers_TXT.pdf) [dostęp: 5.06.2017].

⁵⁶ M. Gawęda, *Od batalionów do zmotoryzowanej piechoty. Transformacja ukraińskiej obrony terytorialnej*, <http://www.defence24.pl/329658,od-batalionow-ot-do-zmotoryzowanej-piechoty-transformacja-ukraińskiej-obrony-terytorialnej> [dostęp: 06.06.2017].

⁵⁷ Z Mychajło Samusem, ekspertem Centrum Badań nad Armią, Konwersją i Rozbrojeniem w Kijowie na temat koncepcji stworzenia ukraińskich Wojsk Obrony Terytorialnej (WOT) rozmawia Dariusz Materniak. Mychajło Samus: trwa proces reformowania struktur obrony terytorialnej na Ukrainie, <http://www.polukr.net/blog/2017/05/koncepcja-stworzenia-wojsk-obrony-terytorialnej-na-ukrainie> [dostęp: 17.06.2017].

⁵⁸ G. Kuczyński, *Trzęsienie ziemi w służbach. Putin wykupił sobie polisę na życie*, <http://www.tvn24.pl/magazyn-tvn24/trzesienie-ziemi-w-sluzbach-putin-wykupil-polise-na-zycie,34,801> [dostęp: 12.06.2017].

⁵⁹ *Turkey purge in past 9 days: 4,464 dismissed, 237 arrested, 669 other detained over coup charges*, <https://turkeypurge.com/turkey-purge-in-past-9-days-4464-dismissed-237-arrested-669-others-detained-over-coup-charges> [dostęp: 15.06.2017].

wojskiem, mają od 2018 roku osiągnąć docelową funkcjonalność⁶⁰. Sfinalizowanie tego procesu, zainicjowanego przez prezydenta Hollande'a, jest jednym z wielu wyzwań bezpieczeństwa przed nowym prezydentem Emmanuelem Macronem⁶¹.

Obrona terytorialna w potencjałach militarnych państw świata – zestawienie ilościowe

Realne oblicze hierarchii militarnej świata ukazałoby się zapewne w sytuacji bezpośredniej konfrontacji, do której zdaje się nikt ostatecznie realnie nie dąży. Niemniej analizy i pomiary zdolności militarnych państw są przedmiotem coraz większej ilości badań i symulacji, również w Polsce, co ma miejsce za sprawą Mirosława Sułka i towarzyszących mu autorów, zespołów badawczych. Jak zauważają oni w jednym z najnowszych opracowań, potęga militarna państw stanowi jedno z decydujących form objawiania potęgi ogólnej. Współtworzą ją nakłady finansowe, idące na obronność państw, jak również interesujące w kontekście tematu – współczynniki militaryzacji państw⁶².

Jedno z kompleksowych, choć nie do końca idealnych zestawień, ukazujących omawiane kwestie, prezentuje Global Firepower Index⁶³. Mimo swoich ograniczeń, może stanowić analityczne tło, przybliżające do ukazania podejścia poszczególnych państw i narodów do konstruowania własnych potencjałów militarnych. Alternatywnym źródłem wymienionym w opracowaniu jest Military Balance.

Jak przysłało na najludniejsze państwo świata – Chińską Republikę Ludową, posiada ona również najbardziej okazałą organizację terytorialną – Chińską Ludową Policję Zbrojną, liczącą około 660 tysięcy⁶⁴. W następnej kolejności należałoby zestawzić ze sobą formacje terytorialne Stanów Zjednoczonych i Rosji. Aktualny stan liczbowy Amerykańskiej Gwardii Narodowej, to około 342 tysiące osób⁶⁵. Liczebność rosyjskiej Federalnej Gwardii Narodowej waha się w zależności od źródła. Padają bowiem liczby 340 tysięcy⁶⁶, ale także 430 tysięcy⁶⁷. Do tej drugiej jednak należałoby podchodzić raczej sceptycznie.

⁶⁰ *New extension of the state of emergency and formation of a National Guard*, <http://www.gouvernement.fr/en/new-extension-of-the-state-of-emergency-and-formation-of-a-national-guard> [dostęp: 19.06.2017].

⁶¹ J-B. Jeangene Vilmer, *The ten main defence challenges facing Macron's France*, <https://warontherocks.com/2017/05/the-ten-main-defense-challenges-facing-macrons-france> [dostęp: 5.06.2017].

⁶² R. Białoskórski, R. Kobryński, M. Sułek, *Potęga państw 2017. Międzynarodowy układ sił w procesie zmian. Raport potęgometryczny*, Warszawa 2017, s. 58–62.

⁶³ *Global Fire power Index 2017*, <http://www.globalfirepower.com> [dostęp: 06.06.2017].

⁶⁴ Z. Yang, *The Chinese People's Armed Police in a time of Armed Forces restructuring*, China brief", Vol. 16, Issue 6, <https://jamestown.org/program/the-chinese-peoples-armed-police-in-a-time-of-armed-forces-restructuring> [dostęp: 10.06.2017].

⁶⁵ *Army National Guard Overview*, <http://www.nationalguard.mil/About-the-Guard/Army-National-Guard/About-Us/By-the-Numbers> [dostęp: 06.06.2017].

⁶⁶ *Russian National Guard reaches 340, 000 men*, <https://themoscowtimes.com/news/russian-national-guard-reaches-340000-personnel-56308> [dostęp: 12.06.2017].

⁶⁷ *What's behind the creation of Russia's new National Guard*, <https://sputniknews.com/russia/201604061037574204-russian-national-guard-explained> [dostęp: 19.06.2017].

Tabela 1. Struktura potencjałów militarnych państw kojarzonych z obroną terytorialną

L.p.	Państwo	Potencjał militarny wg „Global Firepower Index” 2017			Potencjał militarny wg „Military Balance” 2014			Populacja w 2017 roku, wg „Worldometers. Info”
		Miejsce w rankingu	Armia czynna	Potencjał rezerwowy	Potencjał rezerwowy	Potencjał paramilitarny	Armia czynna	
1	Stany Zjednoczone	1	1 400 000	1 100 000	2 349 950	14 000	1 492 200	326,474,013
2	Federacja Rosyjska	2	766 055	2 485 000	2 000 000	519 000	845 000	143,375,006
3	Chiny	3	2 335 000	2 300 000	510 000	660 000	2 333 000	1,388,232,693
4	Indie	4	1 325 000	2 143 000	1 155 000	2 288 407	1 325 000	1,342,512,706
5	Francja	5	205 000	195 770	29 650	103 400	222 200	64,938,716
6	Wielka Brytania	6	150 000	182 000	79 100	0	169 150	65,511,098
7	Turcja	8	410 500	185 630	378 000	102 000	510 600	80,417,526
8	Niemcy	9	180 000	145 000	40 320	0	186 450	80,636,124
9	Włochy	10	320 000	42 000	18 300	183 500	176 000	59,797,978
10	Polska	18	120 000	515 000	0	73 400	99 300	38,563,573
11	Hiszpania	27	125 000	16 200	14 200	80 700	134 900	46,070,146
12	Grecja	28	180 000	280 000	216 650	4 000	143 350	10,892,931
13	Szwecja	29	14 000	26 000	0	22 800	15 300	9,920,624
14	Ukraina	30	160 000	1 000 000	900 000	84 900	250 000	44,405,055
15	Czechy	31	21 000	11 000	0	3 100	23 650	10,555,130
16	Szwajcaria	36	140 000	77 000	161 250	74 000	22 650	8,454,083
17	Norwegia	37	26 500	45 250	45 940	0	25 800	5,330,800
18	Białoruś	50	65 000	29 000	289 500	110 000	48 000	9,458,535
19	Dania	51	25 000	63 000	53 500	0	17 200	5,711,837
20	Finlandia	56	36 500	357 000	354 000	2 800	22 200	5,541,274
21	Austria	58	30 000	27 000	171 400	0	22 800	8,592,400
22	Litwa	97	15 000	4 260	4 550	11 550	17 131	2,830,582
23	Nowa Zelandia	101	9 000	2 400	2 290	0	8 550	4,604,871
24	Łotwa	103	13 000	11 000	7 850	0	5 310	1,944,565
25	Estonia	110	3 500	60 000	30 000	30 000	5 750	1,305,755

Źródło: opracowanie własne, na podstawie: *Global FirePower Index 2017*, <http://www.globalfirepower.com> [dostęp: 19.06.2017]; *Military Balance 2014*, <https://www.iiss.org/en/militarybalanceblog/blogsections/2014-3bea/january-1138/milbal-advertorial-dfa6> [dostęp: 19.06.2017]; *List of countries by number of military and paramilitary personnel*, https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_number_of_military_and_paramilitary_personnel [dostęp: 19.06.2017].

Osobnym przypadkiem jest Wielka Brytania. Jak słusznie zauważa Grzegorz Matyasik, brytyjska armia przechodzi restrukturyzację. Liczebnie tracą na tym regularne wojska, tym samym wzrasta znaczenie brytyjskiej rezerwy⁶⁸. W latach 2014–2018 na Wyspach oczekuje się bowiem wzrostu liczebności Armii Terytorialnej, z około 22 tysięcy o ponad 8 tysięcy więcej⁶⁹.

Wśród tzw. Gwardii Morza Śródziemnego należy wyróżnić potencjał ponad 80-tysięcznej hiszpańskiej Straży Obywatelskiej⁷⁰, około 105–110-tysięczny Korpus Włoskich Karabinierów⁷¹, czy Francuskiej Żandarmerii Narodowej, której liczebność oscyluje w okolicy 60 tysięcy⁷². Do tego, w przypadku Francji, planuje się zaktywizowanie – w ramach reaktywowanej Francuskiej Gwardii Narodowej, po włączeniu rezerwistów z policji i wojska, już w 2018 roku może liczyć 85 tysięcy ludzi⁷³. Oczekuje się, że da to potencjał 9 tysięcy rozlokowanych Gwardzistów w ciągu jednego dnia⁷⁴.

Liczebność austriackich sił policyjnych zamyka się w 25 tysiącach sił terytorialnych⁷⁵. Z kolei szwajcarska „armia widmo”, z jej przydomowymi arsenałami Izrael i Szwajcaria, może być rozpatrywana w kategoriach 25 tysięcy armii czynnej oraz cyklicznego, corocznego przyptywu rekruta – w liczbie 25 tysięcy⁷⁶ lub też całościowo, jako 130 tysięcy żołnierzy w służbie stałej, na którą składają się również wojska terytorialne, mające w odwodzie 40 tysięcy rezerwy⁷⁷.

Analizując potencjał obrony terytorialnej Nordyków, najbardziej liczebną formacją jest duńska Gwardia Krajowa, która liczy 46 651 członków⁷⁸. Zaraz za nią plasuje się 1,5 tysiąca mniejsza Gwardia Krajowa 5-milionowej Norwegii⁷⁹. Stosunkowo niewielki potencjał obrony terytorialnej, biorąc pod uwagę jej populację, zgromadziła Szwecja. Choć należy zauważyć, że szwedzki potencjał obrony terytorialnej liczy więcej, niż jej

⁶⁸ G. Matyasik, *Wpływ redukcji armii Wielkiej Brytanii na siły rezerwowe. Wdrożenie założeń programu „Reserves in the future force 2020”*, <https://obronanarodowa.pl/artykuly/display/wplyw-redukcji-armii-wielkiej-brytanii-na-sily-rezerwowe-wdrozenie-zalozen-programu-reserves-in-the-future-force-2020> [dostęp: 7.06.2017].

⁶⁹ C. McCann, *Army reserves do not feel valued by full time soldiers defence secretary admits*, <http://www.telegraph.co.uk/news/uknews/defence/12102324/Army-reserves-do-not-feel-valued-by-full-time-soldiers-defence-secretary-admits.html> [dostęp: 6.06.2017].

⁷⁰ *Spanish Guardia Civil*, <http://www.fiep.org/member-forces/spanish-guardia-civil> [dostęp: 19.06.2017].

⁷¹ *The Italian Police*, <https://www.justlanded.com/english/Italy/Articles/Culture/The-Italian-Police> [dostęp: 19.06.2017]; *Italian Carabinieri*, <http://www.fiep.org/member-forces/italian-carabinieri> [dostęp: 19.06.2017].

⁷² French National Gendarmerie, <http://www.fiep.org/member-forces/french-national-gendarmerie> [dostęp: 13.06.2017].

⁷³ *French National Guard launches*, <http://forcesoperations.com/en/french-national-guard-launches> [dostęp: 19.06.2017].

⁷⁴ S. Corbet, *France creates national guard to battle terrorism*, <http://www.militarytimes.com/articles/france-creates-national-guard-to-battle-terrorism> [dostęp: 8.06.2017].

⁷⁵ *The Austrian Armed Forces*, <http://www.bundesheer.at/english/forces/index.shtml> [dostęp: 10.06.2017].

⁷⁶ P. Żurawski vel Grajewski, *Armie poborowe: model szwajcarski i izraelski*, <http://gpcodziennie.pl/41339-armiepoborowemodelszwajcarskiiizraelski.html> [dostęp: 8.06.2017].

⁷⁷ C. Bonard, *Kamień węgielny...*, *op. cit.*

⁷⁸ *Facts about the Danish Home Guard*, <http://www.hjv.dk/sider/english.aspx> [dostęp: 6.06.2017].

⁷⁹ *The Norwegian Home Guard*, <https://forsvaret.no/en/organisation/home-guard...>, *op. cit.*

regularna armia. Gwardia Krajowa – „Hemvarnet” liczy bowiem 22 tysiące⁸⁰. Stosując jednak kryterium całkowitego posiadanego potencjału, bezwzględny prym wieść będzie Finlandia, która rok rocznie szkoli 22 tysiące żołnierzy⁸¹ zasilających Jednostki Obrony Lokalnej („Maakuntajoukot”), co daje łączny pancerz finlandzkiej „obrony totalnej”, w postaci mniej więcej 350 tysięcy przeszkolonych i aktywnych rezerwistów.

O znaczeniu obrony terytorialnej przeświadczeni są estońscy obywatele. Estoński Kaitseliit (Liga Obrony) skupia pięć razy więcej obywateli, niż jej regularna armia. Jeśli bowiem weźmie się pod uwagę wszystkie członków organizacji młodzieżowych i kobiecych, np. „Młodych Orłów” czy „Kobietą Obronę Narodową”, wówczas daje to liczbę 22 tysięcy⁸². 5,5 tysięczny potencjał jedyne bałtyckiego „muszkietera”, pod kątem zawodostwa armii – Łotwy, wspiera dodatkowo 8-tysięczna ochotnicza formacja zbrojna, *stricte* Gwardia Narodowa – „Zemessardze”⁸³. Wydawać się może, że najłabszą liczebnie, pod kątem terytorialnego potencjału, pozostaje Litwa, z niecałymi 5 tysiącami Ochotniczych Sił Obronnych „KASP”⁸⁴, jednak jedynie wtedy, gdy nie uwzględnia się stale rosnącego potencjału Litewskiego Związku Strzeleckiego, liczącego nawet ponad 10–11 tysięcy ochotników⁸⁵.

Swoje aspiracje i powody do utworzenia zmilitaryzowanej terytorialnej formacji zbrojnej ma również Białoruś. Należy podkreślić, że być może powody są bardziej zaważalne, niż możliwości by to zrealizować w takim formacie, jak chce tego prezydent Łukaszenka, który od 5–6 lat mówi o docelowej liczbie 120 tysięcy⁸⁶. To trzy razy więcej, niż armia czynna Białorusi.

Właściwe oszacowanie uaktywnionego potencjału terytorialnego Ukrainy jest dość trudne, ze względu na złożoność ukraińskiej sytuacji i labilność sytuacji na froncie, jak również tendencji reorganizacyjnych⁸⁷ – wszak przepływ osobowy odbywa się między regularną armią, batalionami tzw. Prawego Sektora oraz Organizacji Ukraińskich Nacjonalistów, ale także Batalionami Obrony Terytorialnej czy Gwardii Narodowej⁸⁸. Docelowo, potencjał ponad 30 (44 szacunek z 2014 roku)⁸⁹ Ochotniczych Batalionów OT

⁸⁰ Swedish Home Guard. Society's Soldiers, <http://www.forsvarsmakten.se/en/about/organisation/home-guard> [dostęp: 19.06.2017].

⁸¹ T. Wróbel, *Specjalizacja z Północy*, <http://polska-zbrojna.pl/home/articleinmagazineshow/19539?t=Specjalizacja-z-polnocy> [dostęp: 15.06.2017].

⁸² *National Defence Volunteers Forces*, https://kariuomene.kam.lt/en/structure_1469/national_defence_volunteer_forces_1357.html [dostęp: 6.06.2017].

⁸³ *Sily zbrojne Łotwy w 2016 roku*, <http://militarium.net/sily-zbrojne-lotwy-w-2016-r> [dostęp: 12.06.2017].

⁸⁴ K. Raś, *Adaptacja polityki bezpieczeństwa państw bałtyckich*, Biuletyn PISM, nr 44 (1486), https://www.pism.pl/files/?id_plik=23154 [dostęp: 17.06.2017].

⁸⁵ *Litwa się ćwiczy. Związek Strzelców coraz bardziej popularny*, <http://www.tvn24.pl/wiadomosci-ze-swiatea,2/litewski-zwiazek-strzelcow-staje-sie-coraz-bardziej-popularny,704272.html> [dostęp: 10.06.2017].

⁸⁶ Cz. Kosior, *Potencjał militarny Białorusi*, <https://oaspl.org/2015/08/07/potencjal-militarny-bialorusi> [dostęp: 8.06.2017].

⁸⁷ R. Puglisi, *Heroes or Villains? Volunteer Battalions in Post-Maidan Ukraine*, „IAI - Istituto Affari Internazionali - Working Papers”, 15/2015, <http://www.iai.it/sites/default/files/iaiwp1508.pdf> [dostęp: 6.06.2017].

⁸⁸ A. Góralska, *Raport. Bataliony ochotnicze. Geneza, działanie, kontrowersje*, <http://odfoundation.eu/a/6441,raport-bataliony-ochotnicze-geneza-dzialanie-kontrowersje> [dostęp: 18.06.2017].

⁸⁹ *Know your volunteer battalions [infographic]*, <https://www.kyivpost.com/article/content/kyiv-post-plus/know-your-volunteer-battalions-infographic-363944.html> [dostęp: 7.06.2017].

osiągał 14–17 tysięcy⁹⁰ ludności, zaś potencjał ukraińskiej Gwardii Narodowej szacuje się na maksymalnie 45 tysięcy, z czego 30 tysięcy chętnych gwardzistów stawiało się niemal natychmiast z chwilą zainaugurowania jej działalności⁹¹. W 2017 roku mówi się o 60 tysiącach ukraińskich sił na linii konfliktu, z czego 10–11 tysięcy mogą stanowić ukraińskie Bataliony Obrony Terytorialnej, w liczbie około 40⁹².

Podsumowanie

Jak ziemia długa i szeroka instrumentarium siły wykorzystywane jest, mówiąc najogólniej, do egzekwowania rzeczy często materialnych, ale także tych niedostrzegalnych. W jednym przypadku egzekwuje się porządek, stabilność, w innym – sprawiedliwość, jeszcze w innym egzekwuje się pokój. W tym ostatnim najpełniej objawia się właśnie poruszana przez autora tematyka.

Współczesne realia bezpieczeństwa międzynarodowego są bowiem coraz bardziej złożone. „Wytyczne obronności”, które napędzają rywalizację najsilniejszych militarnie państw świata, nie mogą być podejmowane przez te, które dysponują o wiele mniejszym potencjałem. Zdolności operacyjne prominentnych aktorów współczesnego teatru wojennego dają im właściwie nieograniczone możliwości rażenia, biorąc pod uwagę kryterium precyzji, dynamiki, zaskoczenia, jak i siły rażenia. Jednak tacy stratedzy, jak Sun-Tzu czy Clausewitz, czy też inni narodowi myśliciele, nie byłiby nazywani klasykami sztuki wojennej, gdyby nie skomponowali uniwersalnych zasad, dzięki którym albo można tej wojny sprytnie uniknąć, albo zapewnić militarnego interlokutora, że ewentualne zakusy mogą skończyć się pyrrusowym zwycięstwem.

Tę naukę zdają się dostrzegać i prawidłowo absorbować coraz większe ilości narodów, które na podstawie obserwacji współczesnego środowiska bezpieczeństwa nie koncentrują się wyłącznie na maksymalizowaniu zdolności szturmowych, ale pamiętają o wszystkich komponentach, wpływających na szczelność systemu obronnego państwa, szczególnie w sytuacjach rozczarowującej historycznej autopsji gwarancji sojuszniczych.

Syntezyując powyższe czynniki, rozwiązaniem skutecznym może okazać się obrona „małej ojczyzny”⁹³, a dokładnie ich synergia. Synergia ząbwiących się trosk i zaangażowania w obronę dziesiątek, a nawet setek małych ojczyzn, dająca pewną unikalną siłę całemu organizmowi państwowemu i narodowi, która wyrosła na bazie wykształcenia sentymentalnej relacji oraz znajomości tej „małej ojczyzny”. Może ona, lecz nie musi wyjątkowo sprzyjać podejmowanemu wysiłkowi obronnemu, o czym

⁹⁰ A. Micek, *Sily zbrojne Ukrainy. Stan na połowę stycznia 2015*, <http://www.nowastrategia.org.pl/sily-zbrojne-ukrainy-stan-polowe-stycznia-2015-r> [dostęp: 7.06.2017].

⁹¹ Cz. Kosior, *Potencjał militarny Ukrainy w obliczu agresji*, <https://oaspl.org/2015/06/23/potencjal-militarny-ukrainy-w-obliczu-rosyjskiej-agresji> [dostęp: 19.06.2017].

⁹² D. Urchick, *Arm Ukraine battalion*, <https://divergentoptions.org/2017/03/02/arm-ukraine-battalion> [dostęp: 6.06.2017].

⁹³ N. Majchrzak, *Znaczenie komunikowania postaw patriotycznych i nacjonalistycznych oraz tożsamości narodowej w dydaktyce obronnej*, [w:] *Dylematy współczesnej dydaktyki obronnej*, red. B.M. Szulc, K. Krakowski, Warszawa 2015, s. 163.

świadczą walory geostrategiczne Finlandii, ale też ich brak w przypadku Estonii⁹⁴. Co warto podkreślić, wysiłek stworzenia efektywnego komponentu odstraszania na podstawie obrony terytorialnej, może być podejmowany zarówno ze względu na relatywną ekonomiczność przedsięwzięcia wobec alternatyw uzbrojenia technologiami i znacznymi arsenalami, ale także w sytuacji świadomości swoich mankamentów i asymetrii sił, wobec ewentualnego zagrożenia i adversarza. Choć jest to tylko jedna z wykazanych w tekście możliwości. Bowiem nawet państwa silne militarnie, pod kątem ofensywnym również próbują kreować wizerunek zintegrowanego, niepokojącego społeczeństwa.

Jak nazywa to Kacper Kempisty, „obrona własnego podwórka” może odbywać się wedle trzech, sygnalizowanych z resztą wśród propozycji do implementacji na gruncie polskim przez Narodowe Centrum Studiów Strategicznych opcji, którymi są: wariant „terytorialny” – lekki, lokalny, „mobilno-zmechanizowany” – ciężki i operacyjny, bądź „policyjny”. W dużej mierze, na wyborze którejś z tych opcji zasadzają się decyzje poszczególnych narodów, choć zdają się też, i to wcale nierzadko, warianty fuzji oraz hybrydyzacji poszczególnych typów, jeśli są one zgodne ze zdolnościami danego państwa czy też jego potrzebami obronnymi⁹⁵.

Wnioski płynące z analitycznego rekonesansu poruszanej tematyki skłaniają autora do stwierdzenia, że obrona terytorialna nie jest reliktem historii. Jest mechanizmem zapewniania bezpieczeństwa przez państwa, które teoretycznie tego nie potrzebują, gdy uwzględnia się ich kalkulacje geostrategiczne i geopolityczne. Terytorialna „ewentualność” obronna jest utrzymywana czasami niejako „na wszelki wypadek”, co może świadczyć o racjonalności i zmyśle strategicznym rządzących, a finalnie o wysokiej oraz dojrzałej kulturze strategicznej danego narodu.

W debacie dotyczącej właściwej strategii obronnej państw i adekwatnego, sztywnego na miarę systemu wojskowości państw, dostrzegalne są gry akcentów. Odpowiednio moduluje się je, gra nimi pomiędzy technologią, armią zawodową a poborem i terytorialnością. W znacznej ilości państw, akcenty powszechności obronnej w sposób istotny dominują obronną mozaikę, bądź słusznie stanowią jego integralny komponent, pożytkujący narodowy obronny optymizm.

Komponent obrony terytorialnej (powszechnej) w potencjałach militarnych innych państw.

Ujęcie ilościowo-organizacyjne

Streszczenie

Współczesny świat niebezpiecznie ewoluuje. Zapewnienie bezpieczeństwa, w tym szczególnie bezpieczeństwa narodowego i bezpieczeństwa państwa, wymaga obligatoryjnego czerpania ze wszystkich zdolności, będących w posiadaniu narodu. Interesującym procesem jest projektowanie systemu obronnego, szczególnie kiedy architektki dbają

⁹⁴ P. Żurawski vel Grajewski, *Armie poborowe – model fiński i estoński*, <http://gpcodziennie.pl/41308-armiepoborowemodelfinskiiestonski.html> [dostęp: 8.06.2017].

⁹⁵ K. Kempisty, *W obronie własnego podwórka*, <http://jagiellonski24.pl/2016/04/09/w-obronie-wlasnego-podwórka/>; zob. szerz.: M. Paszyn, M. Kordowski, W. Zalewski, *Koncepcja Obrony Terytorialnej w Polsce*, <http://ncss.org.pl/images/PDF/20160415-Raport-OT-wyd-II.pdf> [dostęp: 5.06.2017]

o potencjał, który jest przygotowany na każdą ewentualność, mianowicie konieczność zaangażowania własnych sił operacyjnych w działania na rzecz bezpieczeństwa międzynarodowego, jak również o akcje mające na celu zachowanie zdolności obronnych na własnym terytorium. Tę wartość znają dojrzałe kultury strategiczne. Obok, troski o modernizację technologiczną, kultywują również obronny esprit de corps i narodowy etos.

Słowa kluczowe: polityka bezpieczeństwa, bezpieczeństwo militarne, system obronny, obrona terytorialna, kultura strategiczna

Component of Territorial Defense in military potentials of other states. Quantitative and organizational capture Abstract

The modern world is dangerously evolving. Ensuring security, especially national security and state security, requires mandatory reliance on all the capabilities that the nation holds. An interesting process is the design of a defense system, especially when architects care about the potential that is prepared for every eventuality, namely the need to involve their own operational forces in international security operations, as well as activities aimed at preserving defense capabilities in their own territory. This value is known by mature strategic cultures. Beside, the concern for technological modernization, they also cultivate the defensive esprit de corps and the national ethos.

Key words: security policy, military security, defence system, territorial defence, strategic culture

Компонент территориальной (общей) обороны в военных потенциалах разных государств. Количественно-организационная перспектива Резюме

В современном мире постоянно появляются новые угрозы. Для обеспечения безопасности, в частности национальной безопасности, необходимо задействовать все имеющиеся в распоряжении государства механизмы. В этой связи важное значение имеет совершенствование потенциала оборонной системы страны, а также возможность принимать участие в действиях направленных на повышение международной безопасности. Стратегическое развитие оборонного потенциала предполагает не только технологическую модернизацию, но и культивирование оборонной солидарности и единства разных государств, а также патриотическое воспитание.

Ключевые слова: политика безопасности, военная безопасность, гражданская оборона, территориальная оборона, стратегическая культура

